

HUDUDLARDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH YO'NALISHLARI

Farmonova Maftuna Norpo'lat qizi

TAFU Iqtisodiyot fakulteti o'qituvchisi

e-mail: farmonovam8@gmail.com

tel: +998777537088

Nurmamatova Shahrizoda Davron qizi

TAFU Iqtisodiyot fakulteti talabasi

shahrizodanurmatova@icloud.com

tel: +998 77 023 55 08

Annotatsiya

Ushbu maqolada O'zbekiston hududlarida kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishlari, hududiy tafovutlar va aholi daromadlarini oshirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda kambag'allikni qisqartirishda bandlikni ta'minlash, tadbirkorlikni rivojlantirish, kasb-hunarga o'qitish, tomorqa va yer resurslaridan samarali foydalanish, mahallabay ishlash tizimi hamda ijtimoiy himoyani kuchaytirish muhim omillar sifatida asoslanadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda kambag'allik darajasi sezilarli kamayib, 2024-yilda 8,9 foizni, 2025-yilda esa 5,8 foizni tashkil etgani qayd etilgan. Shu bilan birga, hududlar o'rtasida kambag'allik darajasi bir xil emasligi sababli har bir hududning iqtisodiy salohiyatidan kelib chiqqan holda manzilli dasturlarni kuchaytirish zarurligi asoslab beriladi.¹

Kalit so'zlar: kambag'allik, hududiy rivojlanish, aholi daromadlari, bandlik, tadbirkorlik, mahallabay tizim, ijtimoiy himoya, iqtisodiy faollik.

Kirish

Kambag'allikni qisqartirish har qanday mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini ta'minlovchi muhim yo'nalishlardan biridir. Chunki kambag'allik nafaqat aholining daromad darajasi pastligini, balki ta'lim, sog'liqni saqlash, bandlik, uy-joy, infratuzilma va ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligini ham ifodalaydi.

O'zbekistonda so'nggi yillarda kambag'allikni qisqartirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. "O'zbekiston — 2030" strategiyasida 2026-yilga qadar kambag'allikni 2022-yilga nisbatan 2 barobarga, 2030-yilga qadar esa keskin qisqartirish vazifasi belgilangan. Shuningdek, kambag'allikka tushish xavfi mavjud 4,5 million aholi daromadini oshirish, 500 ming malakali mutaxassis

¹ [O'zbekiston Respublikasi Hukumat portal](https://journalss.org)

tayyorlash hamda 2 million fuqaroni kasb-hunar, tadbirkorlik ko'nikmalari va xorijiy tillarga o'qitish vazifalari ko'zda tutilgan.²

Mavzuning dolzarbligi shundaki, kambag'allik darajasi respublika bo'yicha kamayib borayotgan bo'lsa-da, hududlar kesimida mavjud farqlar saqlanib qolmoqda. Bu esa har bir viloyat, tuman va mahalla imkoniyatlaridan kelib chiqib, hududiy dasturlarni ishlab chiqishni talab qiladi.

Metodologiya

Tadqiqotda quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi:

1. Statistik tahlil usuli. O'zbekiston hududlarida kambag'allik darajasining 2023–2024-yillardagi o'zgarishi tahlil qilindi.

2. Taqqoslash usuli. Hududlar kesimida kambag'allik darajasi yuqori va past bo'lgan viloyatlar solishtirildi.

3. Tizimli yondashuv. Kambag'allikni qisqartirishga ta'sir qiluvchi omillar — bandlik, tadbirkorlik, ta'lim, ijtimoiy himoya, infratuzilma va yer resurslaridan foydalanish o'zaro bog'liqlikda o'rganildi.

4. Ilmiy umumlashtirish usuli. Mavjud statistik ko'rsatkichlar asosida hududlarda kambag'allikni qisqartirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi.

O'zbekistonda kambag'allik darajasini baholashda xalqaro amaliyotga yaqinlashtirilgan metodologiya qo'llanmoqda. CERR ma'lumotiga ko'ra, 2024-yilda kambag'allik darajasini baholashda respublika bo'yicha 16 mingdan ortiq oila o'rganilgan, hisob-kitoblar Jahon banki konsepsiyasiga asoslangan.³

Natijalar

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda kambag'allik darajasi bosqichma-bosqich kamayib bormoqda. 2023-yilda kambag'allik darajasi 11 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 8,9 foizgacha pasaygan. Natijada 719 ming nafar aholi kambag'allikdan chiqarilgan.⁴ 2025-yilda esa 366 ming oila kambag'allikdan chiqarilib, kambag'allik darajasi 8,9 foizdan 5,8 foizga, ishsizlik darajasi esa 5,5 foizdan 4,8 foizga kamaygani qayd etilgan.⁵

1-jadval

O'zbekiston hududlarida kambag'allik darajasining o'zgarishi, 2023–2024-yillar

Hududlar	2023-yil, %	2024-yil, %	O'zgarish, foiz band
Qoraqalpog'iston Respublikasi	13,6	10,8	-2,8

²lex.uz

³review.uz

⁴Review.uz

⁵O'zbekiston Respublikasi Hukumat portal

Andijon viloyati	11,9	9,5	-2,4
Buxoro viloyati	11,8	8,7	-3,1
Jizzax viloyati	14,2	11,8	-2,4
Navoiy viloyati	7,6	5,7	-1,9
Namangan viloyati	10,4	7,6	-2,8
Samarqand viloyati	10,5	7,5	-3,0
Sirdaryo viloyati	13,8	11,3	-2,5
Surxondaryo viloyati	10,6	9,3	-1,3
Toshkent viloyati	10,2	8,0	-2,2
Farg'ona viloyati	10,1	8,6	-1,5
Xorazm viloyati	14,1	11,9	-2,2
Qashqadaryo viloyati	11,5	9,6	-1,9
Toshkent shahri	7,9	7,3	-0,6

Manba: Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma'lumotlari asosida tuzildi.

Jadvaldan ko'rinadiki, 2024-yilda kambag'allik darajasi barcha hududlarda kamaygan. Eng yuqori pasayish Buxoro viloyatida 3,1 foiz band, Samarqand viloyatida 3,0 foiz band, Namangan viloyati va Qoraqalpog'iston Respublikasida 2,8 foiz bandni tashkil etgan. Biroq Xorazm, Jizzax va Sirdaryo viloyatlarida kambag'allik darajasi nisbatan yuqori saqlanib qolmoqda.

Muhokama

Hududlarda kambag'allikni qisqartirishda yagona umumiy yondashuv yetarli emas. Chunki har bir hududning iqtisodiy salohiyati, demografik tarkibi, mehnat bozori, infratuzilmasi va tabiiy resurslari turlicha. Shu sababli kambag'allikni qisqartirishda quyidagi yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi.

1. Bandlikni ta'minlash va doimiy daromad manbalarini yaratish

Kambag'allikni qisqartirishning eng asosiy yo'li — aholining doimiy va barqaror daromad manbaiga ega bo'lishidir. Ayniqsa, mehnatga layoqatli aholining rasmiy bandligini oshirish, yoshlar va ayollarni ish bilan ta'minlash muhim ahamiyatga ega. 2024-yilda aholi daromadlarida ish haqi ulushi 42,6 foizni tashkil etgani bandlik kambag'allikni kamaytirishda asosiy omillardan biri ekanini ko'rsatadi.⁶

2. Tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilishni qo'llab-quvvatlash

Hududlarda kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik, hunarmandchilik, xizmat ko'rsatish va qishloq xo'jaligi kooperatsiyalarini rivojlantirish kambag'allikni kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Tadbirkorlikdan olingan daromadlar ulushi

⁶ [Review.uz](https://review.uz)

2024-yilda 22,9 foizga yetgani ushbu yo'nalishning aholi farovonligini oshirishdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

3. Kasb-hunar va zamonaviy ko'nikmalarga o'qitish

Hududlarda kambag'allikning muhim sabablaridan biri — aholining mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan kasblarga ega emasligidir. Shu sababli yoshlar, ayollar va ishsiz aholini IT, xizmat ko'rsatish, tikuvchilik, qishloq xo'jaligi texnologiyalari, qurilish, logistika va boshqa amaliy kasblarga o'qitish lozim. "O'zbekiston — 2030" strategiyasida 2 million fuqaroni kasb-hunar va tadbirkorlik ko'nikmalariga o'qitish vazifasi belgilangan.

4. Tomorqa va yer resurslaridan samarali foydalanish

Qishloq hududlarida kambag'allikni kamaytirishning muhim yo'nalishlaridan biri — tomorqa va yer maydonlaridan samarali foydalanishdir. Sayxunobod tajribasi doirasida mahallalarda mikroloyihalar amalga oshirilgani, tomorqadan olinadigan daromadlar oshgani qayd etilgan. Jumladan, 159 ming aholiga 61 ming gektar yer ajratilgani ham aholi daromadlarini oshirishda yer resurslaridan foydalanish muhimligini ko'rsatadi.

5. Mahallabay va xonadonbay ishlash tizimini kuchaytirish

Kambag'allikni qisqartirishda eng samarali yondashuvlardan biri — muammoni umumiy emas, balki har bir oila va xonadon kesimida o'rganishdir. Mahallabay tizim orqali oilaning daromad manbai, mehnatga layoqatli a'zolari, kasbiy ko'nikmasi, ijtimoiy muammolari va biznes boshlash imkoniyatlari aniqlanadi. Bu esa yordamni aniq manzilga yo'naltirish imkonini beradi.

6. Ijtimoiy himoyani manzilli tashkil etish

Kambag'allikni qisqartirish faqat ish o'rinlari yaratish bilan cheklanmaydi. Nogironligi bo'lgan shaxslar, yolg'iz onalar, ko'p bolali oilalar, boquvchisini yo'qotgan oilalar va mehnatga layoqatsiz fuqarolar uchun manzilli ijtimoiy himoya zarur. "O'zbekiston — 2030" strategiyasida nogironligi bo'lgan shaxslarni munosib ish bilan ta'minlash orqali ular bandligini 2 barobarga oshirish vazifasi ham belgilangan.⁷

7. Hududiy infratuzilmani rivojlantirish

Yo'l, elektr energiyasi, ichimlik suvi, internet, transport va bozor infratuzilmasi yetarli bo'lmagan hududlarda tadbirkorlik rivojlanishi sekinlashadi. Shu sababli kambag'allik yuqori bo'lgan hududlarda infratuzilmani yaxshilash bevosita iqtisodiy faollikni oshiradi. Ayniqsa, chekka qishloqlarda infratuzilma loyihalarini tadbirkorlik dasturlari bilan bog'lash maqsadga muvofiq.

Xulosa va takliflar

⁷ [LEX.UZ](https://lex.uz)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda kambag'allik darajasi so'nggi yillarda barqaror kamaymoqda. Biroq hududlar kesimida kambag'allik darajasi turlicha bo'lib, ayrim viloyatlarda bu ko'rsatkich nisbatan yuqori saqlanib qolmoqda. Shuning uchun kambag'allikni qisqartirishda umumiy respublika dasturlari bilan birga hududiy xususiyatlarga mos yondashuvlarni kuchaytirish lozim.

Quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Kambag'allik yuqori bo'lgan hududlar uchun alohida "hududiy kambag'allik xaritasi"ni ishlab chiqish va har bir mahalla bo'yicha asosiy muammo — ishsizlik, kasbsizlik, infratuzilma yetishmasligi yoki kreditga kirish imkoniyati pastligini aniqlash.

Mehnatga layoqatli kambag'al aholiga nafaqa emas, avvalo daromad manbai yaratish tamoyilini kuchaytirish.

Ayollar va yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, ayniqsa uy sharoitida xizmat ko'rsatish, tikuvchilik, hunarmandchilik, oziq-ovqat ishlab chiqarish va raqamli xizmatlar bo'yicha kichik loyihalarni kengaytirish.

Kasb-hunar o'qitish tizimini hududdagi real bo'sh ish o'rinlari bilan bog'lash, ya'ni o'qitishdan keyin ishga joylashish mexanizmini majburiy indikator sifatida belgilash.

Tomorqa va yer maydonlaridan samarali foydalanish bo'yicha kooperatsiya tizimini kengaytirish, mahsulot yetishtirishdan tashqari uni saqlash, qayta ishlash va sotish zanjirini tashkil etish.

Kambag'al oilalar uchun mikrokredit, subsidiya va grantlarning natijadorligini baholash tizimini kuchaytirish, ya'ni ajratilgan mablag' oilaning real daromadini oshirdimi yoki yo'qmi — shu asosiy mezon bo'lishi kerak.

Hududiy infratuzilmani kambag'allikni qisqartirish dasturlari bilan bog'lash, chunki infratuzilmasiz hududda tadbirkorlik va bandlikni rivojlantirish qiyin.

Umuman olganda, hududlarda kambag'allikni qisqartirishning eng samarali yo'li — aholining doimiy daromadini oshirish, mahallabay ishlash tizimini kuchaytirish, kasb-hunar va tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish hamda har bir hududning ichki iqtisodiy imkoniyatlaridan to'liq foydalanishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-158-son Farmoni. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida. 11.09.2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi. Hududlar bo'yicha kambag'allik darajasini baholash natijalari, 2025.
3. Center for Economic Research and Reforms. Analysis of Poverty Levels and Household Income in Uzbekistan in 2024, 2025.
4. O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali. Kambag'allikni qisqartirish bo'yicha xalqaro tajriba, 2026.
5. Jahon banki metodologiyasi asosida uy xo'jaliklari byudjeti kuzatuvlari bo'yicha ma'lumotlar.